

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 14ης Δεκεμβρίου 2016*

«Προδικαστική παραπομπή — Ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων — Ίση μεταχείριση — Κοινωνικά πλεονεκτήματα — Κανονισμός (ΕΕ) 492/2011 — Άρθρο 7, παράγραφος 2 — Οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές — Χορήγηση στους σπουδαστές που δεν διαμένουν στην επικράτεια του οικείου κράτους μέλους, υπό την προϋπόθεση ότι είναι τέκνα εργαζομένων οι οποίοι απασχολήθηκαν ή άσκησαν την επαγγελματική τους δραστηριότητα εντός του εν λόγω κράτους μέλους επί τουλάχιστον πέντε έτη αδιαλείπτως — Έμμεση δυσμενής διάκριση — Δικαιολόγηση — Σκοπός αυξήσεως του ποσοστού των κατοίκων που είναι πτυχιούχοι ανωτάτης εκπαίδευσεως — Πρόσφορος χαρακτήρας — Αναλογικότητα»

Στην υπόθεση C-238/15,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο, Λουξεμβούργο) με απόφαση της 20ής Μαΐου 2015, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 22 Μαΐου 2015, στο πλαίσιο της δίκης

Maria do Céu Bragança Linares Verruga,

Jacinto Manuel Sousa Verruga,

A. A. Linares Verruga

κατά

Ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Pešič, πρόεδρο τμήματος, A. Prechal, A. Rosas (εισηγητή), C. Toader και E. Jarašiūnas, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: V. Tourgès, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 14ης Απριλίου 2016,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— οι M. Bragança Linares Verruga κ.λπ., εκπροσωπούμενοι από τους G. Thomas και L. Urbany, avocats,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γαλλική.

- η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την D. Holderer, επικουρούμενη από τον P. Kinsch, avocat,
- η Δανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την M. Wolff και τον C. Thorning,
- η Νορβηγική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την I. Jansen και τους C. Anker και M. Schei,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους M. Van Hoof, M. Kellerbauer και D. Martin,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 2ας Ιουνίου 2016,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως έχει ως αντικείμενο την ερμηνεία του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης (ΕΕ 2011, L 141, σ. 1).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Maria do Céu Bragança Linares Verruga καθώς και των Jacinto Manuel Sousa Verruga και A. A. Linares Verruga, αφενός, και του Ministre de l'Enseignement supérieur et de la Recherche (Υπουργού Ανωτάτης Εκπαιδεύσεως και Έρευνας, Λουξεμβούργο), αφετέρου, με αντικείμενο την άρνηση του τελευταίου να χορηγήσει στον A. A. Linares Verruga το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 1612/68 του Συμβουλίου, της 15ης Οκτωβρίου 1968, περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων στο εσωτερικό της Κοινότητας (ΕΕ ειδ. έκδ. 05/001, σ. 33), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2004/38/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004 (ΕΕ 2004, L 158, σ. 77, και διορθωτικά ΕΕ 2004, L 229, σ. 35, και ΕΕ 2005, L 197, σ. 34) (στο εξής: κανονισμός 1612/68), καταργήθηκε από τις 16 Ιουνίου 2011 με τον κανονισμό 492/2011.
- 4 Κατά το άρθρο 41, δεύτερο εδάφιο, του ανωτέρω κανονισμού, οι παραπομπές στον κανονισμό 1612/68 νοούνται ως παραπομπές στον κανονισμό 492/2011.
- 5 Το άρθρο 7 του κανονισμού 492/2011, που επαναλαμβάνει το γράμμα του άρθρου 7 του κανονισμού 1612/68, προβλέπει τα εξής:

«1. Ο εργαζόμενος υπήκοος ενός κράτους μέλους δεν δύναται, στην επικράτεια των άλλων κρατών μελών, να έχει, λόγω της ιθαγένειάς του, διαφορετική μεταχείριση από τους ημεδαπούς εργαζομένους, ως προς τους όρους απασχόλησης και εργασίας, ιδίως όσον αφορά την αμοιβή, την απόλυση, την επαγγελματική επανένταξη ή την επαναπασχόληση αν έχει καταστεί άνεργος.

2. Απολαύει των ιδίων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους.

[...]»

6 Κατά το άρθρο 16, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, της οδηγίας 2004/38, «[ο]ι πολίτες της Ένωσης οι οποίοι έχουν διαμείνει νομίμως για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής έχουν δικαίωμα μόνιμης διαμονής στην επικράτειά του».

7 Το άρθρο 24 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων που προβλέπονται ρητώς στη [Σ]υνθήκη και στο παράγωγο δίκαιο, όλοι οι πολίτες της Ένωσης που διαμένουν στην επικράτεια του κράτους μέλους υποδοχής βάσει της παρούσας οδηγίας απολαμβάνουν ίσης μεταχείρισης σε σύγκριση με τους ημεδαπούς του εν λόγω κράτους μέλους εντός του πεδίου εφαρμογής της [Σ]υνθήκης. Το ευεργέτημα του δικαιώματος αυτού εκτείνεται στα μέλη της οικογένειας που δεν είναι υπήκοοι κράτους μέλους, εφόσον έχουν δικαίωμα διαμονής ή μόνιμης διαμονής.

2. Κατά παρέκκλιση από την παράγραφο 1, το κράτος μέλος υποδοχής δεν είναι υποχρεωμένο να χορηγεί δικαίωμα σε κοινωνικές παροχές κατά τους πρώτους τρεις μήνες της διαμονής, ή, κατά περίπτωση, κατά το μακρότερο χρονικό διάστημα που προβλέπεται στο άρθρο 14, παράγραφος 4, στοιχείο β', ούτε να δίνει, πριν από την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής, σπουδαστική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής κατάρτισης, αποτελούμενη από σπουδαστικές υποτροφίες ή σπουδαστικά δάνεια σε άλλα πρόσωπα εκτός από μισθωτούς, μη μισθωτούς, σε πρόσωπα που διατηρούν αυτή την ιδιότητα και στα μέλη των οικογενειών τους.»

Το λουξεμβουργιανό δίκαιο

8 Το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές διέπεται από τον νόμο της 22ας Ιουνίου 2000 σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές (*Mémorial* A 2000, σ. 1106, στο εξής: νόμος σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές), ο οποίος τροποποιήθηκε επανειλημμένως.

9 Το οικονομικό αυτό βοήθημα χορηγείται υπό τη μορφή υποτροφίας και δανείου και μπορεί να ζητηθεί ανεξαρτήτως του κράτους στο οποίο ο αιτών σκοπεύει να πραγματοποιήσει τις ανώτατες σπουδές του.

10 Μετά τις τροποποιήσεις που επέφερε το άρθρο 1, σημείο 2, του νόμου της 26ης Ιουλίου 2010 (*Mémorial* A 2010, σ. 2040), το άρθρο 2 του νόμου σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές όριζε τους δικαιούχους του βοηθήματος αυτού ως εξής:

«Λαμβάνουν το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές οι φοιτητές που έγιναν δεκτοί να πραγματοποιήσουν ανώτατες σπουδές και πληρούν μία από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

a) είναι υπήκοοι Λουξεμβούργου ή μέλη της οικογένειας ενός υπηκόου Λουξεμβούργου και κατοικούν στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, ή

b) είναι υπήκοοι άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή ενός εκ των λοιπών κρατών που είναι μέρη της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο[, της 2ας Μαΐου 1992 (ΕΕ 1994, L 1, σ. 3)], και της Ελβετικής Συνομοσπονδίας και διαμένουν, σύμφωνα με το κεφάλαιο 2 του τροποποιημένου νόμου της 29ης Αυγούστου 2008 περί της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και της μεταναστεύσεως, στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου υπό την ιδιότητα του μισθωτού, του μη μισθωτού, του προσώπου που διατηρεί το εν λόγω καθεστώς ή του μέλους της οικογένειας προσώπου που ανήκει σε μια από τις προαναφερθείσες κατηγορίες ή έχει αποκτήσει δικαίωμα μόνιμης διαμονής [...]

[...]».

- 11 Εφαρμοστέα κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης ήταν η κανονιστική ρύθμιση ως είχε κατόπιν της τροποποίησης του νόμου σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές με τον νόμο της 19ης Ιουλίου 2013 (*Mémorial* A 2013, σ. 3214) (στο εξής: τροποποιημένος νόμος της 22ας Ιουνίου 2000).
- 12 Το άρθρο 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000, το οποίο εισήχθη με το άρθρο 1, σημείο 1, του νόμου της 19ης Ιουλίου 2013, ορίζει τα εξής:
- «Σπουδαστής μη διαμένων στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου μπορεί επίσης να λαμβάνει οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, υπό την προϋπόθεση ότι είναι τέκνο μισθωτού ή μη μισθωτού εργαζομένου, ο οποίος είναι υπήκοος Λουξεμβούργου ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή άλλου κράτους μέλους στη Συμφωνία για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο ή της Ελβετικής Συνομοσπονδίας, που απασχολείται ή ασκεί τη δραστηριότητά του στο Λουξεμβούργο και ο οποίος έχει απασχοληθεί ή ασκήσει τη δραστηριότητά του στο Λουξεμβούργο αδιαλείπτως επί τουλάχιστον πέντε έτη κατά το χρονικό σημείο της υποβολής της αιτήσεως από τον σπουδαστή για το οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές. Η απασχόληση στο Λουξεμβούργο πρέπει να είναι ίση τουλάχιστον προς το ήμισυ της κανονικής διάρκειας εργασίας που ισχύει στην επιχείρηση δυνάμει του νόμου ή της τυχόν εφαρμοζόμενης συλλογικής συμβάσεως εργασίας. Ο μη μισθωτός εργαζόμενος πρέπει να είναι υποχρεωτικά και συνεχώς ασφαλισμένος στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου δυνάμει του άρθρου 1, σημείο 4), του Code de la sécurité sociale [κώδικα κοινωνικών ασφαλίσεων] κατά τη διάρκεια των πέντε ετών πριν από την αίτηση για το οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές.»
- 13 Στη συνέχεια, ο τροποποιημένος νόμος της 22ας Ιουνίου 2000 καταργήθηκε με τον νόμο της 24ης Ιουλίου 2014 σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές (*Mémorial* A 2014, σ. 2188), ο οποίος δεν ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της κύριας δίκης. Ειδικότερα, η προϋπόθεση της αδιάλειπτης εργασίας του γονέα του μη διαμένοντος στην ημεδαπή σπουδαστή για χρονικό διάστημα πέντε ετών πριν από την υποβολή της αιτήσεως για το οικονομικό βοήθημα εγκαταλείφθηκε υπέρ της προϋποθέσεως εργασίας του γονέα του μη διαμένοντος στην ημεδαπή σπουδαστή για χρονικό διάστημα τουλάχιστον πέντε ετών εντός περιόδου αναφοράς επτά ετών πριν από την ημερομηνία υποβολής της αιτήσεως για τη λήψη του οικονομικού βοηθήματος.

Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

- 14 Ο Α. Α. Linares Verruga, σπουδαστής στο πανεπιστήμιο της Λιέγης (Βέλγιο), διαμένει με τους γονείς του, την Μ. Bragança Linares Verruga και τον J. M. Sousa Verruga, στο Longwy (Γαλλία). Η Μ. Bragança Linares Verruga εργάζεται στο Λουξεμβούργο ως μισθωτή από τις 15 Μαΐου 2004, με μόνη διακοπή μεταξύ 1ης Νοεμβρίου 2011 και 15ης Ιανουαρίου 2012. Ο J. M. Sousa Verruga, εργάστηκε στο εν λόγω κράτος μέλος ως μισθωτός από την 1η Απριλίου 2004 έως τις 30 Σεπτεμβρίου 2011 καθώς και από τις 4 Δεκεμβρίου 2013 έως τις 6 Ιανουαρίου 2014. Την 1η Φεβρουαρίου 2014 ίδρυσε στο Λουξεμβούργο επιχείρηση και από την ημερομηνία αυτή εργάζεται στο εν λόγω κράτος ως ελεύθερος επαγγελματίας.
- 15 Ο Α. Α. Linares Verruga ζήτησε, ως σπουδαστής, να του χορηγηθεί, για το χειμερινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2013/2014, οικονομικό βοήθημα του Λουξεμβουργιανού Δημοσίου για ανώτατες σπουδές στο πλαίσιο της προετοιμασίας για τη λήψη του πτυχίου του.
- 16 Με απόφαση της 28ης Νοεμβρίου 2013, ο Υπουργός Ανωτάτης Εκπαίδευσης και Έρευνας απέρριψε την ανωτέρω αίτηση χορηγήσεως οικονομικού βοηθήματος λόγω μη συνδρομής των προϋποθέσεων του άρθρου 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000.

- 17 Στις 23 Δεκεμβρίου 2013, ο A. A. Linares Verruga και οι γονείς του υπέβαλαν αίτηση θεραπείας κατά της απόφασης αυτής. Με απόφαση της 14ης Ιανουαρίου 2014, ο Υπουργός Ανωτάτης Εκπαιδεύσεως και Έρευνας απέρριψε την αίτηση αυτή.
- 18 Ο A. A. Linares Verruga ζήτησε επίσης από το Λουξεμβουργιανό Δημόσιο τη χορήγηση οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές το εαρινό εξάμηνο του ακαδημαϊκού έτους 2013/2014. Με απόφαση της 24ης Μαρτίου 2014, ο Υπουργός Ανωτάτης Εκπαιδεύσεως και Έρευνας απέρριψε την εν λόγω αίτηση χορηγήσεως οικονομικού βοηθήματος για τους ίδιους λόγους με τους διατυπωθέντες στην απόφασή του της 28ης Νοεμβρίου 2013.
- 19 Ο A. A. Linares Verruga και οι γονείς του άσκησαν, κατόπιν τούτου, στις 15 Απριλίου 2014, ενώπιον του tribunal administratif (διοικητικού πρωτοδικείου, Λουξεμβούργο) προσφυγή με αίτημα τη μεταρρύθμιση ή την ακύρωση των αποφάσεων του Υπουργού Ανωτάτης Εκπαιδεύσεως και Έρευνας της 28ης Νοεμβρίου 2013, της 14ης Ιανουαρίου 2014 και της 24ης Μαρτίου 2014.
- 20 Ενώπιον του δικαστηρίου αυτού, ο A. A. Linares Verruga και οι γονείς του υποστηρίζουν, κυρίως, ότι το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές συνιστά οικογενειακή παροχή κατά την έννοια του κανονισμού (ΕΚ) 883/2004 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας (ΕΕ 2004, L 166, σ. 1), την οποία δικαιούται κάθε εργαζόμενος. Επικουρικώς, προβάλλουν ότι το βοήθημα αυτό συνιστά κοινωνικό πλεονέκτημα, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, οπότε η χορήγησή του υπόκειται στην αρχή της ίσης μεταχειρίσεως που διατυπώνεται στη διάταξη αυτή.
- 21 Η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το εν λόγω βοήθημα δεν συνιστά οικογενειακή παροχή κατά την έννοια του κανονισμού 883/2004 και αμφισβητεί την εφαρμογή του κανονισμού 1612/68 στην υπόθεση της κύριας δίκης. Η κυβέρνηση αυτή προβάλλει, επίσης, ότι δεν αρκεί μόνον η ιδιότητα του ενός γονέα του σπουδαστή που δεν διαμένει στο Λουξεμβούργο ως εργαζομένου για να θεμελιωθεί το δικαίωμα του σπουδαστή αυτού να λάβει κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές. Κατά την εν λόγω κυβέρνηση, η απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), επέτρεψε στον εθνικό νομοθέτη να εξαρτά τη χορήγηση ενός τέτοιου βοηθήματος από την τήρηση της προϋποθέσεως ότι ο μεθοριακός εργαζόμενος έχει εργαστεί στο οικείο κράτος μέλος επί μακρό χρονικό διάστημα. Όμως, στην υπόθεση της κύριας δίκης, το ζεύγος Verruga δεν πληροί την προϋπόθεση αυτή.
- 22 Το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο) απορρίπτει, πρώτον, το επιχείρημα του A. A. Linares Verruga και των γονέων του ότι το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές συνιστά οικογενειακή παροχή κατά την έννοια του κανονισμού 883/2004. Συναφώς, παρατηρεί ότι ο κανονισμός αυτός αφορά τις παροχές που συνδέονται με τις υποχρεωτικές εισφορές των μισθωτών και μη μισθωτών εργαζομένων και ότι μια παροχή εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του μόνον εάν καλύπτει κοινωνικό κίνδυνο. Το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο) εκτιμά όμως ότι το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές δεν έχει ως σκοπό να καλύψει τέτοιου είδους κίνδυνο.
- 23 Κατά το δικαστήριο αυτό, το εν λόγω οικονομικό βοήθημα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αντιστάθμιση της καταργήσεως των οικογενειακών επιδομάτων για τους σπουδαστές άνω των 18 ετών. Ορίζοντας τους σπουδαστές ως δικαιούχους του κρατικού οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές, ο Λουξεμβουργιανός νομοθέτης ήθελε να καθιερώσει την έννοια της «αυτονομίας του σπουδαστή», δηλαδή το δικαίωμά του να έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει τις ανώτατες σπουδές της επιλογής του, ανεξαρτήτως της οικονομικής καταστάσεως και της βουλήσεως των γονέων του, με σκοπό, μεταξύ άλλων, να συντελέσει στην αύξηση του ποσοστού των πτυχιούχων ανωτάτης εκπαιδεύσεως μεταξύ των κατοίκων του Λουξεμβούργου. Το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο) υπογραμμίζει, συναφώς, ότι το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές

υπόκειται μόνο σε προϋποθέσεις ακαδημαϊκής φύσεως και ότι χορηγείται με τη μορφή υποτροφίας ή δανείου, των οποίων το ύψος ποικίλλει αναλόγως της προσωπικής οικονομικής και κοινωνικής καταστάσεως του σπουδαστή καθώς και των διδάκτρων που τον βαρύνουν.

- 24 Όσον αφορά, δεύτερον, τα επιχειρήματα του A. A. Linares Verruga και των γονέων του σχετικά με την ασυμβατότητα του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000 προς τον κανονισμό 1612/68, το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο) εκτιμά ότι, στο μέτρο που η εκ μέρους του κράτους μέλους χρηματοδότηση των σπουδών των τέκνων εργαζομένων συνιστά, για τους διακινούμενους εργαζομένους, κοινωνικό πλεονέκτημα κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού αυτού, η διάταξη αυτή έχει εφαρμογή στην κύρια δίκη.
- 25 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, εξάλλου, ότι στην απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η προϋπόθεση διαμονής που προβλέπεται στο άρθρο 2, στοιχείο b), του νόμου σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 26ης Ιουλίου 2010, συνιστά έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας μεταξύ των προσώπων που διαμένουν στο Λουξεμβούργο και εκείνων που, χωρίς να διαμένουν στο εν λόγω κράτος μέλος, είναι τέκνα μεθοριακών εργαζομένων που ασκούν σ' αυτό ορισμένη δραστηριότητα.
- 26 Κατά το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο), μολονότι, στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο Λουξεμβουργιανός νομοθέτης μπορούσε να απαιτήσει, για τη χορήγηση του επίμαχου βοηθήματος, να έχει εργαστεί ο μεθοριακός εργαζόμενος, γονέας του σπουδαστή, στο Λουξεμβούργο για ορισμένο τουλάχιστον χρονικό διάστημα, το Δικαστήριο εντούτοις δεν έκρινε ότι η απαίτηση αυτή πρέπει να αποτελεί αποκλειστική προϋπόθεση και ότι η πενταετής διάρκεια εργασίας στο συγκεκριμένο κράτος μέλος πρέπει να είναι το μόνο επιτρεπτό κριτήριο. Αντιθέτως, στην ίδια απόφαση, το Δικαστήριο υπογράμμισε τον υπερβολικά αποκλειστικό χαρακτήρα ενός κανόνα που προτάσσει ένα μόνον κριτήριο για την εκτίμηση του βαθμού συνδέσεως του μεθοριακού εργαζομένου με τη λουξεμβουργιανή κοινωνία και τόνισε τη λυσιτέλεια και τη δικαιολογητική βάση των κριτηρίων από τα οποία μπορεί να συναχθεί ευλόγως το ενδεχόμενο επιστροφής του σπουδαστή στο Λουξεμβούργο μετά το πέρας των σπουδών του.
- 27 Το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο) επισημαίνει στη συνέχεια ότι το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές δεν χορηγήθηκε στον A. A. Linares Verruga για τον λόγο ότι η μητέρα του είχε διακόψει επί δυόμισι μήνες τη μισθωτή δραστηριότητα που ασκούσε στο Λουξεμβούργο, παρά το γεγονός ότι είχε ασκήσει την εν λόγω δραστηριότητα συνολικώς επί οκτώ σχεδόν έτη ενώ, υπό τις ίδιες συνθήκες, δεν θα είχε αποκλεισθεί η χορήγηση του ανωτέρω επιδόματος σε εργαζόμενο διαμένοντα στο εν λόγω κράτος μέλος.
- 28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο) διερωτάται μήπως η προϋπόθεση του άρθρου 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000 είναι υπερβολική. Παρατηρεί δε ότι οι έμμεσες δυσμενείς διακρίσεις κατ' αρχήν απαγορεύονται, εκτός εάν δικαιολογούνται αντικειμενικώς, εάν δηλαδή είναι κατάλληλες για την επίτευξη ενός θεμιτού σκοπού και δεν υπερβαίνουν το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο. Συναφώς, το δικαστήριο αυτό επισημαίνει ότι η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση προβάλλει ως δικαιολογητικό λόγο την ανάγκη να διασφαλιστεί η ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ του μεθοριακού εργαζομένου και της λουξεμβουργιανής κοινωνίας, βάσει του οποίου τεκμαίρεται ότι, μετά τη χορήγηση του κρατικού βοηθήματος για τη χρηματοδότηση των σπουδών του, ο σπουδαστής, τέκνο του ανωτέρω εργαζομένου, θα επιστρέψει στο Λουξεμβούργο προκειμένου να αξιοποιήσει τις γνώσεις που απέκτησε προς όφελος της αναπτύξεως της οικονομίας του συγκεκριμένου κράτους μέλους.
- 29 Κατά το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο), η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση έχει επίγνωση του ότι η απαίτηση του άρθρου 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000 είναι υπερβολική και επάγεται δυσμενή διάκριση, καθόσον με τον νόμο της 24ης Ιουλίου 2014 σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές η προϋπόθεση της αδιάλειπτης πενταετούς

εργασίας αντικαταστάθηκε από την προϋπόθεση συνολικής διάρκειας εργασίας πέντε ετών εντός περιόδου αναφοράς επτά ετών, με σκοπό να καταστεί δυνατό να ληφθούν υπόψη οι διακοπές της εργασίας ιδίως σε περιόδους ανεργίας. Το δικαστήριο αυτό εκτιμά εντούτοις ότι, παρά την ανωτέρω τροποποίηση των προϋποθέσεων χορηγήσεως του εν λόγω βοηθήματος, το ζήτημα της συμβατότητας του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000 με τον κανονισμό 1612/68 μπορεί ακόμη να επηρεάσει την απόφαση σχετικά με την αντιμετώπιση της οποίας πρέπει να τύχουν οι αποφάσεις του Υπουργού Ανωτάτης Εκπαιδεύσεως και Έρευνας στην υπόθεση της κύριας δίκης.

- 30 Υπό τις συνθήκες αυτές, το tribunal administratif (διοικητικό πρωτοδικείο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Δικαιολογείται, βάσει των προβαλλομένων από το Λουξεμβουργιανό Δημόσιο εκτιμήσεων εκπαιδευτικής και δημοσιονομικής πολιτικής, η προϋπόθεση, η οποία επιβάλλεται στους μη διαμένοντες στο Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου σπουδαστές με το άρθρο 2bis του τροποποιημένου νόμου της 22ας Ιουνίου 2000, αποκλεισμένης της συνεκτιμήσεως κάθε άλλου συνδεδειμένου κριτηρίου, δηλαδή οι ενδιαφερόμενοι να είναι τέκνα εργαζομένων που έχουν απασχοληθεί ή ασκήσει τις δραστηριότητές τους στο Λουξεμβούργο επί χρονικό διάστημα τουλάχιστον πέντε ετών αδιαλείπτως κατά το χρονικό σημείο της αιτήσεως οικονομικού βοηθήματος, και είναι η προϋπόθεση αυτή κατάλληλη ή αντιστοίχως ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, δηλαδή την προσπάθεια αυξήσεως του ποσοστού των προσώπων που είναι πτυχιούχοι ανωτάτης εκπαίδευσεως, με παράλληλη επιδίωξη να εξασφαλίζεται ότι τα πρόσωπα αυτά, αφού θα έχουν κάνει χρήση της δυνατότητας χρηματοδοτήσεως των σπουδών τους, ενδεχομένως στο εξωτερικό, την οποία δίνει το οικείο σύστημα παροχής βοηθήματος, επανέρχονται στο Λουξεμβούργο, προκειμένου να θέσουν τις γνώσεις που θα έχουν έτσι αποκτήσει στην υπηρεσία της αναπτύξεως της οικονομίας αυτού του κράτους μέλους;»

Επί του προδικαστικού ερωτήματος

- 31 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί, εάν το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στη κύρια δίκη, η οποία εξαρτά τη χορήγηση οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές στους σπουδαστές που δεν διαμένουν στην ημεδαπή από την προϋπόθεση ότι ο ένας τουλάχιστον εκ των γονέων τους έχει εργαστεί στο εν λόγω κράτος μέλος επί τουλάχιστον πέντε έτη αδιαλείπτως κατά το χρονικό σημείο υποβολής της αιτήσεως για το οικονομικό βοήθημα, αλλά δεν προβλέπει την εν λόγω προϋπόθεση για τους σπουδαστές που διαμένουν στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους, με σκοπό να συντελέσει στην αύξηση του ποσοστού των πτυχιούχων ανωτάτης εκπαίδευσεως μεταξύ των κατοίκων του.

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

- 32 Στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), το Δικαστήριο κλήθηκε να εξετάσει τη λουξεμβουργιανή ρύθμιση σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, η οποία προβλεπόταν τότε στον νόμο σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, όπως είχε τροποποιηθεί με τον νόμο της 26ης Ιουλίου 2010.
- 33 Στο Δικαστήριο τέθηκε ειδικότερα το ζήτημα της συμβατότητας προς το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 εθνικής ρυθμίσεως η οποία εξαρτούσε τη χορήγηση οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές από την προϋπόθεση διαμονής του σπουδαστή και προέβλεπε συνεπώς διαφορετική μεταχείριση μεταξύ των διαμενόντων στο Λουξεμβούργο προσώπων και εκείνων που, χωρίς να διαμένουν στο εν λόγω κράτος μέλος, είναι τέκνα μεθοριακών εργαζομένων ασκούντων δραστηριότητα στο συγκεκριμένο κράτος μέλος.

- 34 Το Δικαστήριο έκρινε ότι η άνιση μεταχείριση που προέκυπτε από την επιβολή προϋποθέσεως διαμονής στους σπουδαστές που είναι τέκνα μεθοριακών εργαζομένων συνιστούσε έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, η οποία κατ' αρχήν απαγορεύεται, εκτός εάν δικαιολογείται αντικειμενικώς (βλ., συναφώς, απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 46).
- 35 Συναφώς, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η προϋπόθεση διαμονής που προέβλεπε ο νόμος σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 26ης Ιουλίου 2010, ήταν κατάλληλη για την επίτευξη του αναγνωρισμένου σε επίπεδο Ένωσης σκοπού γενικού συμφέροντος ο οποίος συνίσταται στην προώθηση της πραγματοποιήσεως ανώτατων σπουδών και στην αύξηση, σε σημαντικό βαθμό, του ποσοστού των πτυχιούχων ανωτάτης εκπαίδευσης που διαμένουν στο Λουξεμβούργο (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψεις 53, 56 και 68).
- 36 Αντιθέτως, εξετάζοντας τον αναγκαίο χαρακτήρα της προϋποθέσεως διαμονής, το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτή έβαινε πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του σκοπού της αυξήσεως του ποσοστού των κατοίκων που ήταν πτυχιούχοι ανωτάτης εκπαίδευσης, στο μέτρο που δεν επέτρεπε τη συνεκτίμηση άλλων στοιχείων δυνητικά αντιπροσωπευτικών του πραγματικού βαθμού συνδέσεως του αιτούντος το επίμαχο οικονομικό βοήθημα με την κοινωνία ή με την αγορά εργασίας του οικείου κράτους μέλους, όπως είναι το γεγονός ότι ένας εκ των γονέων, ο οποίος εξακολουθεί να συντηρεί τον σπουδαστή, είναι μεθοριακός εργαζόμενος που κατέχει σταθερή θέση εργασίας στο συγκεκριμένο κράτος μέλος και έχει ήδη εργαστεί σ' αυτό επί μακρό χρονικό διάστημα (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 83).
- 37 Μετά την απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), ο νόμος της 19ης Ιουλίου 2013 τροποποίησε τον νόμο σχετικά με το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, εκτείνοντας τη χορήγηση του βοηθήματος αυτού και στον σπουδαστή που δεν διαμένει στο Λουξεμβούργο, υπό την προϋπόθεση ότι είναι τέκνο μισθωτού ή μη μισθωτού εργαζομένου υπηκόου του Λουξεμβούργου ή της Ευρωπαϊκής Ένωσης απασχολούμενου ή ασκούντος τη δραστηριότητά του στο Λουξεμβούργο και ότι ο εργαζόμενος αυτός είχε απασχοληθεί ή ασκήσει τη δραστηριότητά του στο Λουξεμβούργο επί τουλάχιστον πέντε έτη αδιαλείπτως κατά το χρονικό σημείο υποβολής από τον σπουδαστή της αιτήσεως χορηγήσεως οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές.
- 38 Προκειμένου να δοθεί απάντηση στο ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο πρέπει να εξεταστεί εάν ρύθμιση όπως η προερχόμενη από την εν λόγω τροποποίηση εισάγει τυχόν δυσμενή διάκριση και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, εάν η συγκεκριμένη διάκριση δικαιολογείται αντικειμενικώς.

Επί της υπάρξεως δυσμενούς διακρίσεως

- 39 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011, του οποίου το περιεχόμενο είναι πανομοιότυπο με εκείνο του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, ο εργαζόμενος υπήκοος κράτους μέλους απολαύει εντός των άλλων κρατών μελών των ίδιων κοινωνικών και φορολογικών πλεονεκτημάτων με τους ημεδαπούς εργαζομένους. Η διάταξη αυτή ευνοεί αδιακρίτως τόσο τους διακινούμενους εργαζομένους που διαμένουν σε κράτος μέλος υποδοχής όσο και τους μεθοριακούς εργαζομένους οι οποίοι, μολονότι ασκούν την έμμισθη δραστηριότητά τους σ' αυτό το κράτος μέλος, διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 27ης Νοεμβρίου 1997, Meints, C-57/96, EU:C:1997:564, σκέψη 50, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 37).
- 40 Από πάγια νομολογία προκύπτει ότι βοήθημα που χορηγείται για τη διαβίωση και την εκπαίδευση με σκοπό την πραγματοποίηση πανεπιστημιακών σπουδών για την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων αποτελεί για τον διακινούμενο εργαζόμενο κοινωνικό πλεονέκτημα, κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 (αποφάσεις της 14ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-542/09, EU:C:2012:346, σκέψη 34, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ.,

C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 38), το οποίο μπορεί να αξιώσει το ίδιο το τέκνο του διακινούμενου εργαζομένου, εάν το βοήθημα αυτό, δυνάμει του εθνικού δικαίου, χορηγείται απευθείας στον σπουδαστή (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1992, Bernini, C-3/90, EU:C:1992:89, σκέψη 26, της 14ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-542/09, EU:C:2012:346, σκέψη 48, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 40).

- 41 Η αρχή της ίσης μεταχειρίσεως, η οποία κατοχυρώνεται τόσο στο άρθρο 45 ΣΛΕΕ όσο και στο άρθρο 7 του κανονισμού 1612/68, απαγορεύει όχι μόνον τις εμφανείς διακρίσεις λόγω ιθαγένειας, αλλά και κάθε μορφή συγκεκριμένης διακρίσεως, η οποία, κατ' εφαρμογήν άλλων διαχωριστικών κριτηρίων, καταλήγει στην πράξη στο ίδιο αποτέλεσμα (βλ. απόφαση της 13ης Απριλίου 2010, Bressol κ.λπ., C-73/08, EU:C:2010:181, σκέψη 40).
- 42 Η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική νομοθετική ρύθμιση εξαρτά τη χορήγηση οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές είτε από την προϋπόθεση διαμονής του σπουδαστή στη λουξεμβουργιανή επικράτεια είτε, για τους σπουδαστές που δεν διαμένουν σ' αυτή, από την προϋπόθεση ότι είναι τέκνα εργαζομένων που έχουν απασχοληθεί ή ασκήσει την επαγγελματική τους δραστηριότητα στο Λουξεμβούργο επί τουλάχιστον πέντε έτη αδιαλείπτως κατά το χρονικό σημείο υποβολής της αιτήσεως για το οικονομικό βοήθημα. Μολονότι ισχύει αδιακρίτως για τους υπηκόους του Λουξεμβούργου και τους υπηκόους άλλων κρατών μελών, η προϋπόθεση αυτή αδιάλειπτης εργασίας ελάχιστης διάρκειας δεν προβλέπεται εντούτοις για τους σπουδαστές που διαμένουν στη λουξεμβουργιανή επικράτεια.
- 43 Μια τέτοια διάκριση λόγω διαμονής ενδέχεται να αποβεί περισσότερο εις βάρος των υπηκόων άλλων κρατών μελών, δεδομένου ότι εκείνοι οι οποίοι δεν διαμένουν στην ημεδαπή είναι συνήθως αλλοδαποί (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 14ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-542/09, EU:C:2012:346, σκέψη 38, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 44).
- 44 Συνιστά, συνεπώς, έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, που θα μπορούσε να επιτραπεί μόνον υπό την προϋπόθεση ότι δικαιολογείται αντικειμενικώς. Προκειμένου να δικαιολογείται, πρέπει να είναι κατάλληλη για την επίτευξη ενός θεμιτού σκοπού και να μην υπερβαίνει το αναγκαίο για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέτρο.

Επί της υπάρξεως θεμιτού σκοπού

- 45 Με τις γραπτές παρατηρήσεις της, η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο επιδιωκόμενος με τον τροποποιημένο νόμο της 22ας Ιουνίου 2000 σκοπός είναι πανομοιότυπος με τον κοινωνικό σκοπό που είχε προβληθεί για να δικαιολογήσει τη νομοθεσία που εφαρμοζόταν στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411). Ο σκοπός αυτός έγκειται στην αύξηση, σε σημαντικό βαθμό, του ποσοστού των κατοίκων του Λουξεμβούργου που είναι πτυχιούχοι ανωτάτης εκπαίδευσης.
- 46 Στις σκέψεις 53 και 56 της αποφάσεως της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ο κοινωνικός σκοπός που προέβαλε η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση για να δικαιολογήσει την εφαρμοστέα νομοθεσία στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση αυτή, με τον οποίο επιδιωκόταν η προώθηση της πραγματοποιήσεως ανώτατων σπουδών, συνιστά σκοπό γενικού συμφέροντος, αναγνωρισμένο σε επίπεδο Ένωσης. Συγκεκριμένα, δράση που αναλαμβάνεται από κράτος μέλος προκειμένου να εξασφαλιστεί υψηλό επίπεδο κατάρτισης του μόνιμου πληθυσμού του επιδιώκει θεμιτό σκοπό ικανό να δικαιολογήσει έμμεση δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας.

- 47 Απομένει να εξεταστεί εάν η προϋπόθεση αδιάλειπτης πενταετούς εργασίας κατά το χρονικό σημείο υποβολής αιτήσεως για σπουδαστική υποτροφία είναι πρόσφορη και αναγκαία για την επίτευξη του εν λόγω σκοπού.

Επί του πρόσφορου χαρακτήρα της προϋποθέσεως αδιάλειπτης εργασίας ελάχιστης διάρκειας

- 48 Κατά τη Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, με της οποίας την άποψη συντάσσονται κατ' ουσίαν η Δανική και η Νορβηγική Κυβέρνηση, η προϋπόθεση αδιάλειπτης, τουλάχιστον πενταετούς, εργασίας έχει σκοπό να διασφαλίσει ότι τα οικονομικά βοηθήματα χορηγούνται μόνο στους σπουδαστές που διατηρούν τέτοιο δεσμό με τη λουξεμβουργιανή κοινωνία, ώστε να είναι πολύ πιθανή η εγκατάστασή τους στο Λουξεμβούργο και η ένταξή τους στη λουξεμβουργιανή αγορά εργασίας μετά το πέρας των ανώτατων σπουδών. Ο σκοπός αυτός μπορεί να επιτευχθεί εάν ο γονέας, μεθοριακός εργαζόμενος, κατέχει σταθερή θέση εργασίας στο συγκεκριμένο κράτος μέλος και έχει ήδη εργαστεί σ' αυτό επί μακρό χρονικό διάστημα, διότι τούτο συνιστά αντιπροσωπευτικό στοιχείο του πραγματικού βαθμού συνδέσεως με τη λουξεμβουργιανή κοινωνία ή αγορά εργασίας. Υπό τις εν λόγω περιστάσεις θα μπορούσε να υποτεθεί ότι το παράδειγμα του γονέα είναι δυνατό να επηρεάσει, κατά πάσα πιθανότητα, την επιλογή της επαγγελματικής σταδιοδρομίας του σπουδαστή.
- 49 Πρέπει, πρώτον, να υπομνησθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, στην περίπτωση των διακινούμενων και μεθοριακών εργαζομένων, η εισοδός τους στην αγορά εργασίας κράτους μέλους δημιουργεί, κατ' αρχήν, επαρκή δεσμό που τους εντάσσει στην κοινωνία του εν λόγω κράτους, ο οποίος καθιστά δυνατή την εφαρμογή υπέρ αυτών της αρχής της ίσης μεταχειρίσεως σε σχέση με τους ημεδαπούς εργαζομένους όσον αφορά τα κοινωνικά πλεονεκτήματα (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 14ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-542/09, EU:C:2012:346, σκέψη 65, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 63).
- 50 Ο δεσμός εντάξεως προκύπτει ιδίως από το γεγονός ότι οι διακινούμενοι εργαζόμενοι συμβάλλουν στη χρηματοδότηση των κοινωνικών πολιτικών του κράτους μέλους υποδοχής με τις φορολογικές και ασφαλιστικές εισφορές που καταβάλλουν στο εν λόγω κράτος στο πλαίσιο της έμμισθης δραστηριότητας που ασκούν σ' αυτό. Πρέπει, συνεπώς, να μπορούν και να αντλήσουν οφέλη εντεύθεν, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις με εκείνες που ισχύουν για τους ημεδαπούς εργαζομένους (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 14ης Ιουνίου 2012, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, C-542/09, EU:C:2012:346, σκέψη 66, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 63).
- 51 Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει δεχτεί ότι εθνική ρύθμιση που εισάγει έμμεση δυσμενή διάκριση και περιορίζει τη χορήγηση στους μεθοριακούς εργαζομένους κοινωνικών πλεονεκτημάτων κατά την έννοια του άρθρου 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68, λόγω της ελλείψεως επαρκούς δεσμού με την κοινωνία στην οποία αυτοί ασκούν δραστηριότητα χωρίς να διαμένουν σ' αυτή, μπορεί να δικαιολογείται αντικειμενικώς και να είναι ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό (βλ., συναφώς, αποφάσεις της 18ης Ιουλίου 2007, Hartmann, C-212/05, EU:C:2007:437, σκέψεις 30 έως 35 και 37, και Geven, C-213/05, EU:C:2007:438, σκέψη 26 της 11ης Σεπτεμβρίου 2007, Hendrix, C-287/05, EU:C:2007:494, σκέψεις 54 και 55, καθώς και της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 64).
- 52 Ειδικότερα, στις σκέψεις 26 και 28 έως 30 της αποφάσεως της 18ης Ιουλίου 2007, Geven (C-213/05, EU:C:2007:438), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 1612/68 δεν αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους η οποία προβλέπει ότι κοινωνικό πλεονέκτημα κατά την έννοια της διατάξεως αυτής δικαιούνται μόνον οι εργαζόμενοι οι οποίοι, λόγω της επιλογής του τόπου κατοικίας τους, έχουν δημιουργήσει πραγματικό δεσμό με την κοινωνία αυτού του κράτους μέλους, καθώς και, στην περίπτωση μεθοριακών εργαζομένων που ασκούν επαγγελματική δραστηριότητα στο εν λόγω κράτος μέλος αλλά διαμένουν σε άλλο κράτος μέλος, όσοι ασκούν

επαγγελματική δραστηριότητα που υπερβαίνει το όριο απασχολήσεως περιορισμένης μόνο διάρκειας, διότι η αντικειμενική συνεισφορά στην εθνική αγορά εργασίας θεωρείται ότι αποτελεί επίσης βάσιμο στοιχείο εντάξεως στην κοινωνία του οικείου κράτους μέλους.

- 53 Στην περίπτωση της εφαρμοστέας ρυθμίσεως στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, *Giersch* κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), η προϋπόθεση προηγούμενης διαμονής του σπουδαστή στο Λουξεμβούργο θεωρήθηκε ως η μόνη ικανή να θεμελιώσει τον δεσμό με το εν λόγω κράτος μέλος.
- 54 Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι η εν λόγω προϋπόθεση διαμονής ήταν μεν κατάλληλη για την εκπλήρωση του σκοπού της προώθησης της πραγματοποιήσεως ανώτατων σπουδών και της αυξήσεως, σε σημαντικό βαθμό, του ποσοστού των πτυχιούχων ανωτάτης εκπαίδευσως που διέμεναν στο Λουξεμβούργο, αλλά είχε υπερβολικά αποκλειστικό χαρακτήρα (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, *Giersch* κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 76). Συγκεκριμένα, η ύπαρξη εύλογης πιθανότητας επιστροφής των δικαιούχων του βοηθήματος για να εγκατασταθούν στο Λουξεμβούργο και να ενταχθούν στην αγορά εργασίας αυτού του κράτους μέλους, προκειμένου να συμβάλλουν στην οικονομική του ανάπτυξη, μπορούσε να αποδειχθεί με άλλα στοιχεία πέραν της επιβολής της συγκεκριμένης προϋποθέσεως (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, *Giersch* κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 77).
- 55 Μεταξύ των στοιχείων αυτών, το Δικαστήριο επισήμανε ότι το γεγονός ότι οι γονείς του ενδιαφερόμενου σπουδαστή είχαν επί μακρό χρονικό διάστημα ορισμένη θέση εργασίας στο κράτος μέλος που χορηγούσε το ζητούμενο βοήθημα ήταν πρόσφορο για να αποδείξει τον πραγματικό βαθμό συνδέσεως με την κοινωνία ή την αγορά εργασίας του κράτους αυτού (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, *Giersch* κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 78).
- 56 Στην υπόθεση της κύριας δίκης, όπως και στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, *Giersch* κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), πρώτον, δικαιούχοι του οικονομικού βοηθήματος δεν είναι οι ίδιοι οι εργαζόμενοι, αλλά τα τέκνα τους που δεν διαμένουν στο Λουξεμβούργο και επιθυμούν να σπουδάσουν, αδιακρίτως, είτε στο Λουξεμβούργο είτε σε οποιοδήποτε άλλο κράτος μέλος και, δεύτερον, ο δεσμός με τη λουξεμβουργιανή κοινωνία μπορεί να είναι συναφώς λιγότερο ισχυρός στην περίπτωση των τέκνων μεθοριακών εργαζομένων απ' ό,τι είναι στην περίπτωση τέκνων διακινούμενων εργαζομένων που διαμένουν στο Λουξεμβούργο.
- 57 Υπό τις περιστάσεις αυτές είναι θεμιτό το κράτος που χορηγεί το βοήθημα να επιδιώκει να διασφαλίσει ότι ο μεθοριακός εργαζόμενος έχει όντως δεσμό που τον εντάσσει στη λουξεμβουργιανή κοινωνία, απαιτώντας επαρκή σύνδεσμο για να αποτραπεί ο κίνδυνος εμφανίσεως ενός «τουρισμού υποτροφιών», τον οποίο επικαλέσθηκαν οι κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις.
- 58 Συναφώς πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απαιτούμενη από τον τροποποιημένο νόμο της 22ας Ιουνίου 2000 προϋπόθεση μιας ελάχιστης διάρκειας εργασίας του γονέα μεθοριακού εργαζομένου στο Λουξεμβούργο, προκειμένου τα τέκνα μεθοριακών εργαζομένων να δικαιούνται να λάβουν το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, είναι ικανή να αποδείξει την ύπαρξη ενός τέτοιου είδους δεσμού των προσώπων αυτών με τη λουξεμβουργιανή κοινωνία καθώς και την εύλογη πιθανότητα επιστροφής του σπουδαστή στο Λουξεμβούργο μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του.

Επί του αναγκαίου χαρακτήρα της προϋποθέσεως αδιάλειπτης εργασίας ελάχιστης διάρκειας

- 59 Προκειμένου να συνάδει προς το δίκαιο της Ένωσης, η προϋπόθεση της προγενέστερης αδιάλειπτης εργασίας ελάχιστης διάρκειας κατά το χρονικό σημείο υποβολής της αιτήσεως για το οικονομικό βοήθημα δεν πρέπει να βαίνει πέραν του αναγκαίου για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μέτρου.

- 60 Στη σκέψη 76 της αποφάσεως της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, επιβάλλοντας μια προϋπόθεση διαμονής όπως η επίμαχη στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση αυτή, το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου προέταξε ένα στοιχείο το οποίο δεν ήταν κατ' ανάγκην το μόνο αντιπροσωπευτικό του πραγματικού βαθμού συνδέσεως του ενδιαφερομένου με το εν λόγω κράτος μέλος.
- 61 Το Δικαστήριο επισήμανε ειδικότερα ότι ο επαρκής σύνδεσμος του σπουδαστή με το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου, δυνάμενος να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι είναι ευλόγως πιθανή η επανεγκατάστασή του στο συγκεκριμένο κράτος μέλος και η ένταξή του στην αγορά εργασίας του κράτους αυτού, μπορεί να συναχθεί και από το γεγονός ότι ο σπουδαστής αυτός διαμένει μόνος ή με τους γονείς του σε όμορο του Μεγάλου Δουκάτου του Λουξεμβούργου κράτος μέλος και ότι, επί μακρό χρονικό διάστημα, οι γονείς του εργάζονται στο Λουξεμβούργο και ζουν πλησίον του Λουξεμβούργου (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 78).
- 62 Όσον αφορά τις δυνατότητες που προσφέρονται στον νομοθέτη του Λουξεμβούργου, το Δικαστήριο επισήμανε ότι, στο μέτρο που το χορηγούμενο βοήθημα συνίσταται, παραδείγματος χάρη, σε δάνειο, ένα σύστημα χρηματοδοτήσεως το οποίο θα εξαρτούσε τη χορήγηση του δανείου αυτού ή το ύψος ή τη μη αποπληρωμή του από την προϋπόθεση να επιστρέψει ο δικαιούχος αυτού σπουδαστής στο Λουξεμβούργο μετά την ολοκλήρωση των σπουδών του στην αλλοδαπή, για να εργαστεί και να διαμείνει σ' αυτό, θα καθιστούσε ενδεχομένως δυνατή την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού χωρίς να θίγει τα τέκνα των μεθοριακών εργαζομένων (απόφαση της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ., C-20/12, EU:C:2013:411, σκέψη 79).
- 63 Εξάλλου, προκειμένου να αποσοβηθεί ο κίνδυνος εμφανίσεως ενός «τουρισμού υποτροφιών» και προκειμένου να διασφαλιστεί ότι ο μεθοριακός εργαζόμενος έχει επαρκείς δεσμούς με τη λουξεμβουργιανή κοινωνία, το Δικαστήριο ανέφερε, στη σκέψη 80 της αποφάσεως της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), τη δυνατότητα να εξαρτηθεί η χορήγηση οικονομικού βοηθήματος από την προϋπόθεση ότι ο μεθοριακός εργαζόμενος, γονέας του σπουδαστή που δεν διαμένει στο Λουξεμβούργο, εργάστηκε στο συγκεκριμένο κράτος μέλος για ορισμένο ελάχιστο χρονικό διάστημα.
- 64 Συναφώς, η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι ο εθνικός νομοθέτης έκανε χρήση της δυνατότητας που του πρόσφερε η σκέψη 80 της αποφάσεως της 20ής Ιουνίου 2013 Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), εμπνεόμενος κατ' αναλογία από το άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, το οποίο παραπέμπει στις προϋποθέσεις κτήσεως δικαιώματος μόνιμης διαμονής του άρθρου 16, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής. Η εν λόγω τελευταία διάταξη προβλέπει ρητώς ότι έχουν δικαίωμα μόνιμης διαμονής «[ο]ι πολίτες της Ένωσης οι οποίοι έχουν διαμείνει νομίμως για συνεχές χρονικό διάστημα πέντε ετών στο κράτος μέλος υποδοχής».
- 65 Εντούτοις, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 83 έως 85 των προτάσεών του, η αναλογία με το άρθρο 16, παράγραφος 1, και το άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38, την οποία επισήμανε η Λουξεμβουργιανή Κυβέρνηση, δεν είναι ικανή να δικαιολογήσει την απαίτηση της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνικής ρυθμίσεως για αδιάλειπτη πενταετή εργασία.
- 66 Πράγματι, το άρθρο 16 της οδηγίας 2004/38, το οποίο προβλέπει την προϋπόθεση αδιάλειπτης διαμονής ελάχιστης διάρκειας για την αναγνώριση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής σε πρόσωπα εγκατεστημένα για μεγάλο χρονικό διάστημα στο κράτος μέλος υποδοχής, εντάσσεται, όπως άλλωστε υπογράμμισε ρητώς το Δικαστήριο στη σκέψη 80 της αποφάσεως της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), σε άλλο πλαίσιο από εκείνο της ίσης μεταχειρίσεως μεταξύ ημεδαπών εργαζομένων και διακινούμενων εργαζομένων. Περαιτέρω, το άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 ορίζει ρητώς ότι η παρεχόμενη από τη διάταξη αυτή δυνατότητα αρνήσεως χορηγήσεως, πριν από την απόκτηση του δικαιώματος μόνιμης διαμονής, σπουδαστικής βοήθειας,

συμπεριλαμβανομένης της βοήθειας για την επαγγελματική κατάρτιση, με τη μορφή σπουδαστικών υποτροφιών ή δανείων, ισχύει μόνο για άλλα πρόσωπα εκτός από τους μισθωτούς, τους μη μισθωτούς, τα πρόσωπα που διατηρούν την ιδιότητα αυτή και τα μέλη των οικογενειών τους.

- 67 Συνεπώς το Δικαστήριο, με τη σκέψη 80 της αποφάσεως της 20ής Ιουνίου 2013, Giersch κ.λπ. (C-20/12, EU:C:2013:411), παρέπεμψε στο άρθρο 16, παράγραφος 1, και στο άρθρο 24, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/38 μόνο για να εξηγήσει πώς το δίκαιο της Ένωσης μπορεί να αποτρέψει τον κίνδυνο εμφανίσεως ενός «τουρισμού υποτροφιών» όσον αφορά τους οικονομικώς μη ενεργούς πολίτες της Ένωσης.
- 68 Πρέπει να επισημανθεί ότι στην υπόθεση της κύριας δίκης απορρίφθηκε το αίτημα να χορηγηθεί στον A. A. Linares Verruga το κρατικό οικονομικό βοήθημα για ανώτατες σπουδές, παρά το γεγονός ότι οι γονείς του είχαν εργαστεί στο Λουξεμβούργο για συνολικό χρονικό διάστημα μεγαλύτερο της πενταετίας, με ορισμένες μόνο σύντομες διακοπές κατά τη διάρκεια της πενταετίας πριν από την υποβολή της αιτήσεως για οικονομικό βοήθημα.
- 69 Ένας κανόνας, όπως ο προβλεπόμενος από την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης εθνική νομοθεσία, ο οποίος εξαρτά τη χορήγηση οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές στους σπουδαστές που δεν διαμένουν στην ημεδαπή από την προϋπόθεση ότι έχουν γονέα που έχει εργαστεί στο Λουξεμβούργο επί τουλάχιστον πέντε έτη αδιαλείπτως κατά το χρονικό σημείο υποβολής της αιτήσεως για οικονομικό βοήθημα, χωρίς να επιτρέπεται στις αρμόδιες αρχές να χορηγήσουν το βοήθημα αυτό όταν, όπως στην υπόθεση της κύριας δίκης, οι γονείς έχουν εργαστεί στο Λουξεμβούργο, πλην ορισμένων σύντομων περιόδων διακοπής, επί μακρό χρονικό διάστημα και δη επί σχεδόν οκτώ έτη, πριν από την υποβολή της αιτήσεως αυτής, συνιστά περιορισμό, ο οποίος βαίνει πέραν του αναγκαίου μέτρου για την επίτευξη του θεμιτού σκοπού που συνίσταται στην αύξηση του αριθμού των πτυχιούχων ανωτάτης εκπαίδευσεως μεταξύ των κατοίκων του, καθόσον τέτοιου είδους περίοδοι διακοπής δεν είναι ικανές να διαρρήξουν τον δεσμό που συνδέει τον αιτούντα το οικονομικό βοήθημα με το Μεγάλο Δουκάτο του Λουξεμβούργου.
- 70 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι στο υποβληθέν ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού 492/2011 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία εξαρτά τη χορήγηση οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές στους σπουδαστές που δεν διαμένουν στην ημεδαπή από την προϋπόθεση ότι ο ένας τουλάχιστον εκ των γονέων τους έχει εργαστεί στο εν λόγω κράτος μέλος επί τουλάχιστον πέντε έτη αδιαλείπτως κατά το χρονικό σημείο υποβολής της αιτήσεως για οικονομικό βοήθημα, αλλά δεν προβλέπει την εν λόγω προϋπόθεση για τους σπουδαστές που διαμένουν στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους, με σκοπό να συντελέσει στην αύξηση του ποσοστού των πτυχιούχων ανωτάτης εκπαίδευσεως μεταξύ των κατοίκων του.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 71 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δευτερο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 7, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΕ) 492/2011 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 2011, που αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της Ένωσης, έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε νομοθεσία κράτους μέλους, όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη, η οποία εξαρτά τη χορήγηση οικονομικού βοηθήματος για ανώτατες σπουδές στους σπουδαστές που δεν διαμένουν στην ημεδαπή από την προϋπόθεση

ότι ο ένας τουλάχιστον εκ των γονέων τους έχει εργαστεί στο εν λόγω κράτος μέλος επί τουλάχιστον πέντε έτη αδιαλείπτως κατά το χρονικό σημείο υποβολής της αιτήσεως για οικονομικό βοήθημα, αλλά δεν προβλέπει την εν λόγω προϋπόθεση για τους σπουδαστές που διαμένουν στο έδαφος αυτού του κράτους μέλους, με σκοπό να συντελέσει στην αύξηση του ποσοστού των πτυχιούχων ανωτάτης εκπαίδευσεως μεταξύ των κατοίκων του.

(υπογραφές)